

УДК 330.3:338.49:631.1.016

С. М. Халатур,
д. е. н., професор,
професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8331-3341>
Ю. В. Масюк,
к. е. н., професор,
професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-6339-3011>
А. В. Дорогий,
здобувач гр. МгФБС-24,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-0085-5978>

DOI: 10.32702/2306-6792.2025.21.66

ВІДНОВЛЕННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ЯК ОСНОВА ЇХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

S. Khalatur,
Doctor of Economic Sciences, Full Professor,
Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Dniprovsk State Agrarian University of Economics
Ju. Masiuk,
PhD in Economics, Full Professor,
Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Dnipro State Agrarian and Economic University
A. Dorogii,
Student of the gr. MgFBS-24, Dnipro State Agrarian and Economic University

RESTORATION OF THE INFRASTRUCTURE OF RURAL AREAS AS THE BASIS FOR THEIR SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT

Стаття присвячена дослідженню проблем відновлення інфраструктури сільських територій як основа їх соціально-економічного розвитку. Авторами висвітлено сутність та ключові напрями відновлення інфраструктури сільських територій в контексті соціально-економічного розвитку. В статті окреслено основні проблеми, які необхідно вирішити в першу чергу для забезпечення соціально-економічного розвитку та відновлення інфраструктури сільських територій. В межах врахування практичного досвіду соціально-економічного розвитку сільських територій запропоновано перелік конкретних рекомендацій для громад, обласної та державної влади для більш ефективного відновлення інфраструктури сільських територій. Отже, відновлення інфраструктури сільських територій є важливим інструментом стабілізації економіки країни та виступає стратегічною інвестицією у людський потенціал, локальну економіку і національну безпеку.

Rural areas play a critical role in the development of a country: they provide food, preserve cultural heritage, and provide environmental stability, as well as potential for tourism and renewable energy. However, many villages face a lack of basic infrastructure — roads, water and sanitation networks, access to healthcare, education, energy, etc. The devastating effects of the war have only exacerbated these problems: roads have been destroyed, homes have been

damaged, and many villages have no stable electricity or communications. Restoring rural infrastructure is not just a matter of returning to its previous state — it is an opportunity for modernization, improved quality of life, decentralization, business attraction, and job creation. The article is devoted to the study of the problems of restoring the infrastructure of rural areas as the basis of their socio-economic development. The authors highlight the essence and key areas of restoring the infrastructure of rural areas in the context of socio-economic development. The article outlines the main problems that need to be solved first of all to ensure socio-economic development and restoring the infrastructure of rural areas. Within the framework of taking into account the practical experience of socio-economic development of rural areas, a list of specific recommendations for communities, regional and state authorities for more effective restoration of the infrastructure of rural areas is proposed. Restoring the infrastructure of rural areas is not just a repair or reconstruction of facilities: it is a strategic investment in human potential, local economy and national stability. When there are normal roads, electricity, clean water, a hospital or school in a village — people have the motivation to stay, develop farms, business, tourism. Ukrainian examples prove that even in difficult conditions, an effective combination of the will of the authorities, the capabilities of donors and the activity of communities for real restoration and development is possible. For further movement, it is necessary to concentrate efforts on sustainability, quality of implementation, on innovative solutions and maximum participation of communities.

Ключові слова: сільські території, соціально-економічний розвиток, інфраструктура, відновлення.

Key words: rural areas, socio-economic development, infrastructure, recovery.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сільські території відіграють критичну роль у розвитку держави: вони забезпечують продукти харчування, збереження культурної спадщини, екологічну стабільність, а також можуть бути джерелом потенціалу для туризму й відновлюваної енергетики. Однак багато сіл стикаються з дефіцитом базової інфраструктури — доріг, мереж водопостачання та каналізації, доступу до охорони здоров'я, освітніх закладів, енергопостачання тощо. Руйнівні наслідки війни тільки поглибили ці проблеми: знищені дороги, пошкоджені житлові будинки, відсутність стабільного електропостачання чи зв'язку в багатьох селах. Відновлення інфраструктури сільських територій не лише питання повернення до попереднього стану — це можливість модернізації, підвищення якості життя, децентралізації, залучення бізнесу та створення нових робочих місць.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Проблематика соціально-економічного розвитку сільських територій досліджувалась відомими науковцями, серед яких слід відокремити наступних: Берданова О. В., Вакуленко В. М., Валентюк І. В., Ткачук А. Ф., Богданов Д. С., Вольська О. М., Кирилов Ю. Є., Потравка Л. О., Лазарева О. В., Рябоконь В. П., Рарок А. А., Талавири М., Косач І., Цвігун І. [1—7]. Однак багато наукових праць в контексті соціально-економічного розвитку сільських територій розглядали лише теоретичні аспекти відновлення інфраструктури.

МЕТА СТАТТІ

Метою цієї статті є вивчення проблем та пошук ефективних засобів системного відновлення інфраструктури сільських територій як основи їх соціально-економічного розвитку.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Сільські території є основою продовольчої безпеки, екологічної рівноваги та культурної спадщини України. Проте багато сіл потерпають від занепаду інфраструктури — зруйнованих доріг, нестачі водопостачання, обмеженого доступу до медичних і освітніх послуг. Особливо гостро ці проблеми проявилися після масштабних руйнувань, спричинених війною. Відновлення інфраструктури сільських територій — це не лише повернення до довоєнного стану, а й можливість модернізації та створення нової якості життя [5, с.61].

Основні напрями відновлення інфраструктури сільських територій в контексті соціально-економічного розвитку відобразимо на рисунку 1.

Отже, інфраструктура стала основою соціально-економічного розвитку, треба працювати по кількох ключових напрямках:

1. Транспортна та комунікаційна інфраструктура:

— Автомобільні дороги сільського значення, мости, шляхопроводи.

— Зв'язок (мобільний, інтернет), забезпечення широкосмугового інтернету.

— Транспортні зв'язки: пасажирські маршрути, доступ до центрів медицини, освіти.

Рис. 1. Напрями відновлення інфраструктури сільських територій

Джерело: складено авторами.

2. Житлово-комунальне господарство і базові послуги:

- Водопостачання, водовідведення, очистка стоків.
- Електропостачання, вуличне освітлення, енергозбереження.
- Системи теплопостачання, опалення, особливо в зимовий період.

3. Соціальна інфраструктура:

- Школи, дитсадки, лікарні, ФАП (фельдшерсько-акушерські пункти).
- Культурні та адміністративні центри, бібліотеки.
- Спортивні та дозвільні простори.

4. Інжинірингова та "зелена" інфраструктура:

- Ірригаційні системи, меліорація, заходи з відновлення ґрунтів.
- Проєкти з енергоефективності та відновлюваної енергетики.
- Захист від стихійних небезпек і кліматичних змін (паводки, посухи).

5. Електронне управління, цифрові рішення:

- Цифрові сервіси для громад, наприклад, онлайн-конструктори проєктів, електронні послуги.

- Моніторинг пошкоджень, планування відбудови з використанням ГІС, супутникового спостереження.

6. Фінансування, управління та участь громади:

- Залучення міжнародних фінансів, ЄІБ, донорські програми.
- Реформи місцевого самоврядування, делегування повноважень, грантові програми.
- Активна участь мешканців у плануванні, прозорість витрат.

Прикладом успішного відновлення є проєкт Європейського інвестиційного банку у Вінницькій області, де реконструкція каналіза-

ційного колектора в Жмеринці покращила санітарні умови для понад 30 000 мешканців. Також у Київській області впроваджено архітектурний "онлайн-конструктор" для швидкого відновлення приватних будинків, що дозволяє громадам ефективно планувати забудову. Важливо, щоб процес відновлення відбувався за участі самих громад, з урахуванням їхніх потреб і прозорим використанням коштів. Поєднання державного, місцевого й міжнародного фінансування, а також залучення приватного сектору, є запорукою сталого результату [1, с. 54].

Отже, відновлення інфраструктури сільських територій — це не лише фізична реконструкція, а стратегічний шлях до підвищення добробуту, повернення населення та зміцнення економічної незалежності країни [6, с. 87].

Перед відновленням інфраструктури сільських територій стоять такі основні проблеми:

- велика кількість зруйнованих чи пошкоджених об'єктів — житлових будинків, лікарень, доріг;

- обмежені фінансові ресурси, конкуренція за них між громадами;

- недостатня технічна спроможність громад: фахівці, матеріали, логістика;

- бар'єри нормативно-правового характеру: дозволи, стандарти, власність;

- сильна залежність від зовнішньої допомоги, що може бути нестабільною;

- високі ризики безпеки в прифронтових сільських територіях — загроза руйнувань, загроз життю;

- демографічні проблеми — відтік мешканців до міст або за кордон, старіння населення.

В складних умовах війни та ринкового тиску відновлення справді стало базою соціально-економічного розвитку, тому важливо дотримуватись таких принципів і підходів щодо стратегії ефективного відновлення [7, с. 139]:

1. Пріоритетність і планування:

- Визначити, які об'єкти і послуги мають критичне значення для життя громади (наприклад, доступ до лікаря, питна вода, опалення).

- Створювати карти потреб і руйнувань, або оцінити масштаби і пріоритети.

- Поєднувати відновлення з модернізацією: не просто відбудувати, а зробити краще ніж було, з урахуванням сучасних стандартів.

Таблиця 1. Впровадження програм соціально-економічного розвитку інфраструктури сільських територій

Приклад	Що зроблено / що роблять	Який ефект / що важливо
Фінансування ЄІБ на 55 млн євро	Програма від ЄІБ з гарантіями ЄС: реконструкція соціальної інфраструктури — лікарень, шкіл, систем опалення, водопостачання та водовідведення. Зокрема, каналізаційний напірний колектор у Жмеринці — оновлено 2,64 км труб, забезпечено санітарні умови для понад 33 тис. мешканців.	Підвищення якості життя, здоров'я населення. Ефект на екологію. Довгострокова стійкість інфраструктури.
Онлайн-конструктор від balbek bureau для відбудови сільських домівок	Розроблено архітектурний “конструктор” з великою кількістю типових конфігурацій будинків (на Київщині), що полегшує і пришвидшує відбудову/проектування пошкоджених або зруйнованих будинків.	Зниження витрат часу і ресурсів, дозволяє громадам, постраждалим домогосподарствам оперативно обирати рішення, які відповідають потребам і бюджету.
Відновлення інфраструктури у звільнених населених пунктах Донеччини	У селах Святогірської громади: відновлення електропостачання, зв'язку, відкриття магазинів, підключення відділень банків, встановлення соцавтобусів.	Забезпечення базових потреб селян, повернення можливості вести звичне життя, відновлення підприємницької діяльності, економічної активності.
Проекти “соціальне житло” та LED-освітлення	Агентство відновлення: планується збудувати муніципальне житло для 20 територіальних громад (близько 10 тисяч осель); заміна застарілого вуличного освітлення на LED-світильники — проекти енергоефективності.	Зниження експлуатаційних витрат, підвищення комфорту, стимулювання людей повернутись або не виїжджати, покращення умов життя.
Муніципальні центри відновлення в найбільш постраждалих регіонах	За підтримки USAID й Асоціації міст України — проєкт створення таких центрів, які координуватимуть відновлення на місцях, допомагатимуть громадам у плануванні та реалізації проєктів.	Покращення координації, зменшення бюрократії, кращий доступ громад до допомоги і ресурсів.

Джерело: складено та систематизовано авторами.

2. Мультиекторний підхід:

— Відновлення інфраструктури має йти в комплексі: транспорт, енергія, комунальні послуги, соціальні заклади.

— Сполучення державної, місцевої влади, громади, бізнесу і міжнародних донорів.

3. Залучення ресурсів:

— Фінансування з державного бюджету, міжнародних організацій (наприклад, ЄІБ, донорські фонди).

— Публічно-приватне партнерство.

— Гранти для громади, ініціативи малих місцевих підприємців.

Наведемо нижче декілька реальних проєктів, які вже впроваджуються або завершені, що ілюструють підходи до практичного впро-

вадження програм соціально-економічного розвитку інфраструктури сільських територій.

4. Участь громади і прозорість:

— Громадські консультації, участь мешканців у проєктному плануванні.

— Забезпечення прозорості витрат, відкритості інформації, контролю за використанням ресурсів.

— Навчання місцевих спеціалістів і працівників для управління інфраструктурою.

5. Інновації та цифрові технології:

— Використання онлайн-інструментів, типових архітектурних рішень.

— Моніторинг інфраструктурних об'єктів, аналітика, ГІС, мобільні додатки.

— Енергоефективні рішення, відновлювана енергетика.

6. Стійкість і адаптивність:

— Рішення повинні враховувати кліматичні ризики, можливі надзвичайні ситуації або конфлікти.

— Енергоефективність, локальна автономність (наприклад, сонячна енергія, резервні генератори).

— Використання місцевих матеріалів та ресурсів [3,4].

В межах врахування практичного досвіду соціально-економічного розвитку інфраструктури сільських територій пропонуємо перелік конкретних рекомендацій для громад, обласної та державної влади для більш ефективного відновлення інфраструктури сільських територій та їх соціально-економічного розвитку:

1. Оцінка пошкоджень та інвентаризацію. Кожна громада має створити детальний реєстр пошкоджених об'єктів інфраструктури з фотографіями, технічними описами, пріоритетами.

2. Розробка довгострокового плану відновлення

План, охоплюючий 3—5 років, який включає транспорт, енергетику, житло, соціальну сферу; із зазначенням ресурсів, термінів, відповідальних.

3. Створення чи укріплення інституційного середовища:

— Центри/офіси відновлення на місцях (міські чи сільські центри).

— Пов'язування з обласними та державними програмами.

— Забезпечення чітких процедур, дозволів, нормативів.

4. Фінансова модель + залучення партнерів:

— Поєднання державних коштів, міжнародної допомоги, грантів.

— Заохочення бізнесу до участі — наприклад, приватні інвестиції в інфраструктуру або послуги.

— Механізми співфінансування з громадами.

5. Контроль якості та прозорість:

— Система моніторингу (звітів, контрольних візитів).

— Заохочення громадської участі, аудиту.

— Публічність договорів, закупівель, проєктів.

6. Фокус на людський капітал:

— Забезпечення доступу до освіти, охорони здоров'я, культурної та соціальної інфраструктури.

— Залучення молоді, створення умов, аби люди не їхали з села.

— Підтримка фермерів, підприємців, малого бізнесу [2, с. 93].

ВИСНОВКИ

Відновлення інфраструктури сільських територій — це не просто ремонт чи реконструкція об'єктів: це стратегічна інвестиція у людський потенціал, локальну економіку і національну стабільність. Якщо сільські території забезпечені відповідною інфраструктурою, а в селі є нормальні дороги, електропостачання, чиста вода, лікарня чи школа — люди мають мотивацію лишатися, розвивати господарства, бізнес, туризм. Український досвід доводить, що навіть у складних умовах можливе ефективне поєднання волі влади, можливостей донорів і активності громад для реального відновлення і розвитку. Для подальшого руху потрібно концентрувати зусилля на сталості, якості виконання, на інноваційних рішеннях і максимальній участі громад.

Література:

1. Берданова О. В., Вакуленко В. М., Валентюк І. В., Ткачук А. Ф. Стратегічне планування розвитку об'єднаної територіальної громади: навч. посіб. Київ: 2017. 121 с.

2. Богданов Д. С. інфраструктурний розвиток сільських територій Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 24. С. 92—95. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/24_2017/17.pdf (дата звернення: 30.09.2025).

3. Вольська О. М. Соціально-економічний розвиток сільських територій України: навч. посібник. Вольська О. М., Кирилов Ю. Є., Потравка Л. О. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2019. 184 с.

4. Лазарева О. В. Соціально-економічний розвиток сільських територій: навч. посіб. / О. В. Лазарева. — Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. — 128 с.

5. Рябоконт В.П., Рарок А.А. Розвиток соціальної інфраструктури сільських територій. Економіка АПК. 2016. № 4. С. 56—65 (дата звернення: 27.09.2025).

6. Талавиря М., Косач І. Сучасні аспекти розвитку інфраструктури сільських територій. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2023. Вип. 2 (30), С. 85—92. DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2022-2\(30\)-85-92](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2022-2(30)-85-92) (дата звернення: 29.09.2025).

7. Цвігун І. Основні завдання та принципи сталого розвитку сільських територій України в умовах війни. Економічний дискурс Міжнародний електронний науковий журнал. 2024. Вип. 3—4. С.132—141. DOI: <https://doi.org/10.36742/2410-0919-2024-2-12> (дата звернення: 30.09.2025).

8. Khalatur, S., Velychko, O., Oleksiuk, V., Kravchenko, M. and Karamushka, D. (2023),

"Financial security as a component of ensuring innovative development of agricultural production", Financial and credit activity problems of theory and practice, vol. 3 (50), pp. 341—356. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptr.3.50.2023.-4050.4096> (дата звернення: 30.09.2025).

9. Khalatur, S., Kachula, S., Oleksiuk, V., Kravchenko, M. and Klymenko, S. (2023), "Anti-crisis management as a basis for the formation of a financial mechanism for the sustainable development of agricultural business", Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice, vol. 5 (52), pp. 341—356. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptr.5.52.2023.4169.4096> (дата звернення: 28.09.2025).

10. Khalatur, S., Hrabchuk, O., Vodolazska, O., Babenko-Levada, V. and Pavlenko, O. (2024). "Financing the development of agricultural production in European countries: comparative analysis and experience for Ukraine", Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice, vol. 2 (55), pp. 199—212. <https://doi.org/10.55643/fcaptr.2.55.2024.4347> (дата звернення: 28.09.2025).

11. Velychko O., Velychko L., Khalatur S. and Roubik H. (2020), "A guarantor in the quality management system of educational programs: a case of Ukrainian universities", Problems and Perspectives in Management, vol. 18 (4), pp. 153—166. DOI: [https://doi:10.21511/ppm.18\(4\).2020.14.4096](https://doi:10.21511/ppm.18(4).2020.14.4096) (дата звернення: 23.09.2025).

12. Zhylenko, K.M., Khalatur, S.M., Pavlenko, O.P. and Pavlenko, O.S. (2022), "Formation of macroeconomic indicators under the influence of MICE-tourism", Academy review, vol. 2 (57), pp. 249—266. DOI: <https://doi.org/10.32342/2074-5354-2022-2-57-19> (дата звернення: 27.09.2025).

References:

1. Berdanova, O. V., Vakulenko, V. M., Valentyuk, I. V. and Tkachuk, A. F. (2017), *Stratehichne planuvannya rozvytku ob'yednanoi terytorial'noyi hromady: navch. posib* [Strategic planning of the development of a united territorial community: a textbook], Kyiv, Ukraine.

2. Bogdanov, D. S. (2017), "Infrastructure development of rural areas", Investments: practice and experience, vol. 24, pp. 92—95, available at: http://www.investplan.com.ua/pdf/24_2017/17.pdf (Accessed September 30, 2025).

3. Volska, O. M. Kyrylov, Yu. E. and Potravka, L. O. (2019), *Sotsialno-ekonomichnyy rozvytok sil'skykh terytoriy Ukrayiny: navch. posibnyk* [Socio-economic development of rural areas of Ukraine: a textbook], OLDI-PLUS, Kherson, Ukraine.

4. Lazareva, O. V. (2021), *Sotsial'no-ekonomichnyy rozvytok sil'skykh terytoriy: navch.*

posib. [Socio-economic development of rural areas: teaching aids], Publishing house of Petro Mohyla National University of Ukraine, Mykolaiv, Ukraine.

5. Ryabokon, V.P. and Rarok, L.A. (2016), "Development of social infrastructure of rural areas", Economics of the Agricultural Industry, vol. 4, pp. 56—65.

6. Talavirya, M. and Kosach, I. (2023), "Modern aspects of the development of infrastructure of rural areas", Problems and prospects of economics and management, vol. 2 (30), pp. 85—92. [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2022-2\(30\)-85-92](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2022-2(30)-85-92).

7. Tsvigun, I. (2024), "Main tasks and principles of sustainable development of rural areas of Ukraine in wartime", Economic Discourse International Electronic Scientific Journal, vol. 3—4, pp. 132—141. <https://doi.org/10.36742/2410-0919-2024-2-12>.

8. Khalatur, S., Velychko, O., Oleksiuk, V., Kravchenko, M. and Karamushka, D. (2023), "Financial security as a component of ensuring innovative development of agricultural production", Financial and credit activity problems of theory and practice, vol. 3 (50), pp. 341—356. <https://doi.org/10.55643/fcaptr.3.50.2023.4050>.

9. Khalatur, S., Kachula, S., Oleksiuk, V., Kravchenko, M. and Klymenko, S. (2023), "Anti-crisis management as a basis for the formation of a financial mechanism for the sustainable development of agricultural business", Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice, vol. 5 (52), pp. 341—356. <https://doi.org/10.55643/fcaptr.5.52.2023.4169>.

10. Khalatur, S., Hrabchuk, O., Vodolazska, O., Babenko-Levada, V. and Pavlenko, O. (2024), "Financing the development of agricultural production in European countries: comparative analysis and experience for Ukraine", Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice, vol. 2 (55), pp. 199—212. <https://doi.org/10.55643/fcaptr.2.55.2024.4347>.

11. Velychko, O., Velychko, L., Khalatur, S. and Roubik, H. (2020), "A guarantor in the quality management system of educational programs: a case of Ukrainian universities", Problems and Perspectives in Management, vol. 18 (4), pp. 153—166. [https://doi:10.21511/ppm.-18\(4\).2020.14](https://doi:10.21511/ppm.-18(4).2020.14).

12. Zhylenko, K.M., Khalatur, S.M., Pavlenko, O.P. and Pavlenko, O.S. (2022), "Formation of macroeconomic indicators under the influence of MICE-tourism", Academy review, vol. 2 (57), pp. 249—266. <https://doi.org/10.32342/2074-5354-2022-2-57-19>.

Стаття надійшла до редакції 06.10.2025 р.